ननु कृषिपर्जन्यन्यायेन दैवापेक्षा कर्मसिद्धिर्नकर्मापेक्षं दैवमिति प्रत्यक्षं तत्कथं विपरीतमुच्यते इत्याशंक्याह अभीति दैवस्य प्राक्कर्मणः अभ्युत्थानं व्यापारो द्विविधः संचिनरूपेणावस्थानं एकः भोगार्थं समारंभरूपो द्वितीयः तत्र समारब्धेन उत्थानेन तदनुकूलेन कर्मणा चेहिकं फलमाप्नुयात् विधिना शास्त्रेण कर्मणा चेतदनुसारिणा स्वर्गमार्गमवाप्नुयात् दैवाधीनो भोगः कर्माधीनः संचय इति निष्कर्षः कृष्यादावपि दैवप्रतीक्षणं कापुरुषकर्म सेचनादिनापि फलस्योत्पादयितुं शक्यत्वादिति भावः ॥४९॥ इति श्रीम० अनुशास० ने० भा० षष्ठोऽध्यायः ॥६॥ ॥छ॥

अद्विषन् गौतमीवारिन् ज्ञात्वा दुःखं स्वदोषजं दत्वापि हारानतिथीन् सुदर्शीनश्वार्चयन् ॥१॥ ब्राह्मण्यं दुर्लभं जानन् विश्वामित्रनिदर्शनात् आनृशंस्यपरो धर्म इति यः शुकवत्स्थितः

अभ्युत्थानेन दैवस्य समारब्धेन कर्मणा ॥ विधिना कर्मणा चैव स्वर्गमार्गमवाप्नुयात् ॥४९॥ इति श्री महाभारते अनुशासनपर्वणि दानधर्मे दैवपुरुषकारनिर्देशे षष्ठोऽध्यायः ॥६॥ ॥छ॥ युधिष्ठिर उवाच कर्मणां च समस्तानां शुभानां भरतर्षभ ॥ फलानि महतां श्रेष्ठ प्रब्रूहि परिपृच्छतः ॥१॥ भीष्म उवाच हंत ते कथयिष्यामि यन्मां पृच्छसि भारत ॥ रहस्यं यद्ऋषीणां तु तच्छृणुष्व युधिष्ठिर ॥ या गतिः प्राप्यते येन प्रेत्यभावे चिरेप्सिता ॥२॥ येन येन शरीरेण यद्यत्कर्म करोति यः ॥ तेन तेन शरीरेण तत्तत्फलमुपाश्नुते ॥३॥ यस्यां यस्यामवस्थायां यत्करोति शुभाशुभं ॥ तस्यां तस्यामवस्थायां भुंक्ते जन्मनि जन्मनि ॥४॥ न नश्यति कृतं कर्म सदा पंचेंद्रियैरिह ॥ तेह्यस्य साक्षिणो नित्यं पृष्ठ आत्मा तथैव च ॥५॥ चक्षुर्दद्यान्मनो दद्याद्वाचं दद्याच्च सूनृतां ॥ अनुव्रजेदुपासीत सयज्ञः पंचदक्षिणः ॥६॥ यो दद्याद्परिक्लिष्टमन्नमध्वनिवर्तते ॥ श्रांताय दृष्टपूर्वाय तस्य पुण्यफलं महत् ॥७॥ स्थंडिलेषु शयानानां गृहाणि शयनानि च ॥ चीरवल्कलसंवीते वासांस्याभरणानि च ॥८॥ वाहनानि च यानानि योगात्मनि तपोधने ॥ अग्नीनुपशयानस्य राज्ञः पुरुषमेव च ॥९॥ रसानां प्रतिसंहारे सौभाग्यमनुगच्छति ॥ आमिषप्रतिसंहारे पशून् पुत्रांश्च विंदति ॥१०॥ अवाक्शिरास्तु योऽलंबेद्दुद्वासं च योऽवसेत् ॥ सततं चैकशायी यः स लभेत प्सितां गतिं ॥११॥ पाद्यमासनमेवाथ दीपमन्नं प्रतिश्रयं ॥ दद्याद्तिथिपूजार्थं स यज्ञः पंचदक्षिणः ॥१२॥

दैवेन रक्ष्यते देहो धर्मः तिष्ठत्यनेन च धर्माधिकारी षट्सूक्तो धर्मार्थमुनिनोच्यते ॥३॥ धर्मात्स्वर्गं भवतीत्युक्तं तत्र को धर्मः किं फलमिति जिज्ञासुर्युधिष्ठिर उवाच ॥१॥ गतिः फलं येन कर्मणा प्रेत्यभावे मरणोत्तरं देहांतरप्राप्तौ ॥२॥ येनेति मनसा कृतस्य कर्मणः फलं मनसैव स्वप्नादौ भुंक्ते कायेन कृतस्य फलं कायेनैव भुंक्ते जाग्रदादावित्यर्थः ॥३॥ अवस्थायां बाल्ययौवनादिरूपायां आपद्यनापदि वा ॥४॥ नेति नाशो नैष्फल्यं अस्य कर्मणः साक्षिणामभावे हि कृतं वृथैव स्यान्न तु तत्सत्वे इति भावः ॥५॥ दद्याद्भ्यागतायेति शेषः ॥६॥ महत् अपरिमितं ॥७॥ वानप्रस्थधर्माणां फलान्याह स्थंडिलेष्वित्यादिना ॥८॥ योगात्मनि योगयुक्तचित्ते ॥९॥१०॥ एकशायी ब्रह्मचर्यवान् ॥११॥ १२ ॥

Digitized by Google